

RANA TRUDNOĆA S ETIČKOG STAJALIŠTA

Frković, Aleksandra

Source / Izvornik: **Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, 1996, 5, 723 - 733**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:178268>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

RANA TRUDNOĆA S ETIČKOG STAJALIŠTA

Aleksandra Frković
Medicinski fakultet, Rijeka

UDK 614.253
174.61
Pregledni rad

Primljeno: 12. 6. 1996.

Pravne mjere regulacije pobačaja u današnje doba usmjerene su na suzbijanje pobačaja, slobodu i ograničenje na neke indikacije. Zakon, deontologija i savjest čine trostruku barijeru podignutu protiv namjernog pobačaja. Međutim kada padne zapreka propisana zakonom, najveću vrijednost dobije osobni stav protiv proširenosti pobačaja. Neki smatraju da začecem započinje individualni život, ne priznajući pritom da se radi o ljudskom biću ili osobi. Drugi priznaju da je fetus pri začecu ljudsko biće, ali ne i osoba, dok mu treći pridaju potpunu osobnost već njegovim začecem. Zbog okolnosti u kojima je došlo do začeca ili zbog utvrđenih anomalija, fetus se može smatrati kao nešto prijeteće, štetno, bezvrijedno ili čak omraženo. Pravo da određuju vrijednost fetusa smatra se da ponajprije imaju njegovi najbliži, a to su otac i majka koji su začeli; pogotovo majka jer ga ona nosi. Fetus je njihov i može se na njega gledati kao na specijalan oblik vrlo dragog vlasništva, kojega se nizašto ne bi odrekli. S etičkog stajališta čovjekov život vrijedan je od začeca. Dobro je poznato da je već pri oplodnji začeto sve što će se tijekom intrauterinog života razvijati. To znači da je čovjek već od početka tijelom i duhom to što jest, a poslije toga slijedi njegov daljnji tjelesni i duhovni razvoj.

Od postanka svijeta čovjek je u središtu pozornosti. Svim naprecima, svim kulturnim sustavima i ideologijama pokretač je čovjek, koji sve unapređuje ali i uništava. Imanja, bogatstva, strojevi i tvornice imaju svoju vrijednost isključivo u svezi s čovjekom. Sama za sebe sva ta dobra su ništavna. U međusobnom kontaktu ljudi su odredili etiku odnosno pravila ponašanja želeći život uljepšati međusobnim poštovanjem, ljubavlju, slobodom, nezavisnošću, plemenitošću, radom, kulturnim uzdizanjem, stvaralaštvom, a iznad svega da zaštite vlastitu ličnost. Čovjek predstavlja vrijednost koja je iznad svega materijalnog. Sve se drugo može nadoknaditi, samo je čovjek, voljena osoba, nenadoknadiv i za njega je vrijedno sve žrtvovati. Pod snažnim načelima humanista, čovjek se teoretski našao u središtu svih vrijednosti pa uništavanje njego-

va integriteta predstavlja najveći zločin. Humanističke ideje pridonijele su da se čovjek osjeća slobodan, zadovoljan, ponosan, a sve što se ne uklapa u okvire humanosti smatra zlom protiv kojeg se treba boriti demokratskim, pravnim i etičkim normama. Iz praktičkih razloga potrebno je utvrditi kada čovjek u svome razvojnem putu od začetka do smrti ima pravo na zaštitu svog integriteta, a kada ga se može uništiti a da se to ne zove ubojstvom. Kaže se da dijete oživi u sredini trudnoće. Zar je prije toga bilo mrtvo? Odmah nakon oplodnje stvara se nova jedinka iz koje će se razviti čovjek. To nije početak života već se život preko roditelja samo nastavlja spajanjem dviju živih raznospolnih stanica. Trenutak začeća samo je nastavak života u novom biću, koje već u toj fazi ima u svojim kromosomskim kodovima do potankosti razrađene karakteristike odraslog čovjeka.

Namjieran prekid trudnoće: drevni društveni problem

Zaštita nerođenog života problem je koji se neprestance pojavljuje u raznim društvima. Postojanje zakona suprotnih tome, koji potvrđuju pobačaj, pokazuje da je to i javni problem. U najstarijem babilonskom zapisu u glasovitom Hamurabijevu zakoniku, gdje su medicina i pravo, te dvije najstarije znanosti blisko povezane, može se pročitati da će ako netko učini pobačaj kćeri plemićevoj platiti deset srebrija za izgubljeni fetus, a ako ta žena umre, bit će ubijena krivčeva kćerka (Spinsanti, 1992.). U starim vremenima pobačaj je bio osuđivan kao zločin prema vlasništvu, odnosno kao zločin prema osobi. Analogno stajalište nalazi se u hebrejskom zakonodavstvu. S druge strane profesionalna deontologija stavlja liječnika u ulogu stalne opozicije prema namjernom pobačaju: liječnik se zalaže za produljenje života, a ne za prekid iako se radi o životu embrija. Međutim, ni to više nije uvijek tako otkako je godine 1995. u Australiji izvršeno prvo legalno aktivno ubojstvo. Medicinska etika našla se na povijesnom raskrižju. Već u Hipokratovoj zakletvi, koja potječe iz 5. stoljeća prije Krista i slovi kao prvi etički kodeks, a godine 1948. je osuvremenjena Ženevskom deklaracijom, postoji zabrana eutanazije i svake liječničke pomoći pri umiranju. Očito je sve teže naći rješenja za sva suvremena društvena kretanja u sklopu kojih je i razvoj medicine i njene etike unutar tradicionalne, koja se naziva i hipokratska etika.

Moralno i religiozno obrazovanje nastoji djelovati na savjest tako da se prepozna bitno zlo pobačaja i da ga se apsolutno uskrati. Zakon, deontologija i savjest čine trostruku barijeru podignutu protiv namjernog pobačaja.

Uza sve to, zabranjivanje pobačaja s jedne je strane bezuspješno, a pokazalo se i nepravednim. Žene boljeg socijalnog statusa uvijek mogu ići abortirati u liberalnije zemlje. Oni koji podržavaju slobodan prekid trudnoće smatraju da to čine u djetetovu interesu, jer njegovo je pravo da bude željeno i voljeno, a to je važnije od prava da bude rođeno. Iz toga slijedi da je majka mučenik ako ne može izvršiti namjieran prekid trudnoće.

Plod u neželjenoj trudnoći

Nema jedinstvene definicije neželjene trudnoće, odnosno neželjenog djeteta. O neželjenoj trudnoći govori se kada u trenutku začeća majka ne želi trudnoću, iako neki autori trudnoću smatraju neželjenom ako je oba roditelja ne žele. Početan negativan odnos prema trudnoći i djetetu može se u tijeku trudnoće i poroda promijeniti, može ostati nepromijenjen, a može se dogoditi da se pozitivan odnos promijeni u negativan (Andolšek-Jeras i Pretnar, 1991.) Ovisno o stajalištu prema trudnoći, razlikujemo:

- neželjenu trudnoću i željeno dijete
- neželjenu trudnoću i umjetni prekid trudnoće
- neželjenu trudnoću i neželjeno rađanje

No postoji i skupina žena u kojih se radi o željenoj trudnoći, ali neželjenom djetetu, kada se na temelju antenatalne zaštite ustanove neke promjene na plodu.

Zakonski propisi i prekid trudnoće

Postoji tendencija da se aktualno povećavanje broja pobačaja smatra "normalnim" socijalnim ponašanjem. Ponavljanje pobačaja u slučaju neželjene trudnoće ima tendenciju statističke normalnosti, to više što je to pojava usko povezana sa socijalno-ekonomskim stanjem i pogađa siromašne dijelove društva. Zahtijevanje da se prekine trudnoća vezano je uz osobnu kulturu. Dijete se, naime, stavlja u ulogu osobnih potreba i planova.

Suprotno od medicinske znanosti koja je međunarodna pa su i svi njezini kriteriji univerzalni, u pravnim znanostima postoje razlike: zakoni i pravni postupci razlikuju se od zemlje do zemlje. Pravne mjere regulacije pobačaja u današnje doba usmjerene su na suzbijanje pobačaja, slobodu i ograničenje na neke indikacije. Nijedno od tih rješenja nije zadovoljavajuće. Niti jedna zemlja nije uvela apsolutnu slobodu koja dopušta da mimo zakona majka ili liječnik donose odluku o prekidu trudnoće. Međutim, kada padne zapreka propisana zakonom, najveću vrijednost dobiva osobni stav protiv proširenosti pobačaja. Najstarija Hipokratova zakletva, koja je stvorena na temelju iskustva liječničke profesije, upućuje na to da liječnik neće ženi dati sredstvo za pometnuće ploda. Iz povijesnih se izvora međutim zna da je pobačaj često bio izvršen uz liječničku pomoć. Danas mnogi liječnici, ali i sestre, zbog svoje savjesti sve više izražavaju nevoljkost, pa čak i odbijaju sudjelovati u pobačaju (Dooley, 1994.).

Od godine 1976. u Engleskoj postoji poseban zakon "Ozljeđe fetusa", koji precizno regulira prava još nerođenog djeteta. Prema tom zakonu prirodna čovjekova prava počinju začećem. Na temelju toga najprihvatljivije je obrazloženje da je fetus potencijalni pojedinac, a da rođenjem postaje istinski pojedinac. Život fetusa ima sve veću vrijednost kako napreduje razvoj, ali važan je već pri samom začeću.

Prema talijanskom zakonu iz godine 1978. namjerni prekid trudnoće može biti izvršen 90 dana od koncepcije: 1. ako je materinstvo velika opasnost za fizičko ili psihičko zdravlje žene, 2. u svezi s uvjetima u kojima je došlo do koncepcije; 3. ako se predviđaju anomalije ili malformacije ploda; 4. zbog loših socijalnih i ekonomskih prilika. Ženi se daje potvrda liječnika ili socijalne službe da želi prekinuti trudnoću, ali sam zahvat može se izvršiti tek za sedam dana, tako da žena još jednom razmisli. Poslije devedest dana zakon dopušta da se trudnoća prekine ako bi daljnje nastavljanje trudnoće ili porod predstavljali opasnost za majčin život ili zbog malformacija ploda (Spinsanti, 1992.).

Prekid trudnoće u nas je reguliran "Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece" iz davne 1978. godine. Prema tom zakonu pravo je čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece, a ono se može ograničiti samo radi zaštite zdravlja. Prekid trudnoće može se izvršiti do isteka desetog tjedna od dana začeća. Nakon toga vremena prekid trudnoće može se izvršiti samo ako ga odobri komisija prvog odnosno drugog stupnja, i to:

- kada se na temelju medicinskih indikacija utvrdi da se na drugi način ne može spasiti život ili ukloniti narušenje ženinog zdravlja za vrijeme trudnoće, u tijeku poroda ili poslije poroda;
- kada se može očekivati da će se dijete roditi s teškim prirođenim tjelesnim ili duševnim manama;
- kada je do začeća došlo izvršenjem krivičnog djela silovanja, obljube nad nemoćnom osobom, obljube zlouporabom položaja, obljube s djetetom ili rodoskvrnućem.

Prema prijedlogu novoga zakona prekid trudnoće bi se mogao izvršiti do isteka osmog tjedna od dana začeća; znači da je rok u kojem se može prekinuti trudnoća za dva tjedna kraći. Osim toga dosad se trudna žena izravno obraćala zahtjevom za prekid trudnoće zdravstvenoj organizaciji gdje se taj zahvat radi. Prema novom zakonu najprije će morati proći stručno savjetovanje, gdje će biti upoznata sa svim mogućnostima koje joj stoje na raspolaganju ako zadrži trudnoću. Ako se unatoč savjetovanju odluči za prekid, tada pri dolasku u zdravstvenu ustanovu mora imati potvrdu da je bila na savjetovanju.

Tako je prema zakonu, dok, s druge strane, u "Kodeksu medicinske etike i deontologije" Hrvatskog liječničkog zbora i Hrvatske liječničke komore, koji je prihvaćen početkom 1996. godine, u temeljnim načelima stoji da je liječniku časnina dužnost da svoje životno usmjerenje i svoju struku posveti čovjekovu zdravlju. U tom smislu on će poštovati ljudski život od njegova početka do smrti.

Kršćanstvo i osuda namjernog pobačaja

U moralnoj svijesti zapadne civilizacije pobačaj je zločin protiv Božjeg zakona. Naslijeđeno je bilo od Židova da je začeće dar Božji i u suprotnosti sa svakim

postupkom protiv rođenja. Međutim, u grčko-romanskom svijetu namjerni prekid trudnoće bio je vrlo proširen. Smatralo se da nerođeno dijete nije čovjek. Pobačaj je bio kažnjavan samo ako je povrijedio suprugovo pravo u svezi sa ženom i porodom kao svojinom.

U kršćanstvu takav stav je osuđivan. Iz starih zapisa se vidi da se pobačaj smatra tjelesnim djelom koje se suprotstavlja duhu. Prvi kršćanski zapis upozorava da se ne čini pobačaj i ne ubija dijete nakon rođenja. Prema apostolskim postulatima ne smije se učiniti pobačaj niti usmrtili novorođenče, jer ono je nastalo prema slici Božjoj. Zabranjuje se uništenje bića u koje je Bog unio dušu. Različita su, međutim, moralna vrednovanja u izvršavanju pobačaja ovisno o stupnju vitalnosti fetusa. Do kraja prošlog stoljeća govorilo se s teološkog aspekta o razlikovanju živog i neživog fetusa, ali prevladalo je na kraju da već od oplodnje ljudsko biće ima osobni identitet.

Moralno-pravni status embrija svakako je jedno od najosjetljivijih pitanja koje obrađuje crkveni naputak o nekim aktualnim pitanjima bioetike, *Dar života*. Među ljudskim pravima na prvome je mjestu pravo na opstojnost. Bez toga prava iluzorno je govoriti o nekim ljudskim pravima. Pravo na život razumijeva se kao pravo na život od početka, od začeća pa do smrti.

Moralna osuda pobačaja u posljednje vrijeme često se ponavlja. Sveta kongregacija već 1974. godine potvrđuje odluku da je najveće pravo ljudskoga bića njegov život. Postoje i druga prava, ali ovo je temeljno i uvjet za ostala. Enciklika Pavla VI., *Humanae vitae* u regulaciji nataliteta osuđuje namjerni pobačaj te ako je izvršen iz terapeutskog razloga. Načelo na kojem se temelji moralno pravilo osude i odbacivanja namjernog pobačaja je dostojanstvo života bića koje se ne može obraniti dok je u maternici. Ivan Pavao II. (1995.) u enciklici o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života, *Evangelium vitae* govori da se moralna težina hotimičnog pobačaja pojavljuje u svoj svojoj istini ako se priznaje da se radi o ubojstvu. Nema razloga koji bi mogli opravdati ubojstvo nedužnog ljudskog bića.

Kada započinje ljudski život?

Za štovanje ljudskog života ne zalažu se samo kršćani. Smatra se da je to moralna norma utemeljena na razumu i da vrijedi za sve razumne ljude. Ali kada započinje ljudski život i treba li ga štiti pod svaku cijenu, u suvremenoj antropologiji mišljenja nisu jednoglasna.

Za razliku od definicije prestanka života, prema kojoj život prestaje u času kada prestaju moždane aktivnosti, teško je početak života poistovjetiti s početkom moždanih aktivnosti. Naime, što tehnologija više napreduje, to se ranije mogu utvrditi moždane aktivnosti (Engelhardt, 1986.), ne vodeći računa o tome nanosi li se fetusu bol.

Stvaranje ljudskog bića počevši od začeća kontinuirani je proces razvoja u kojem su prepoznatljivi kritični momenti. Važno je podrijetlo genotipa u trenutku

oplodnje. Biće koje se stvara ima svoj vlastiti genetski kodeks, dobiven od oca i majke. Dijeleći se, blastula može dati isti genotip dvjema osobama. Stvaranje blizanaca može se dogoditi do kraja 14. dana poslije oplodnje. Taj podatak upućuje na izvjestan oprez u potvrđivanju osobnosti, pogotovo kad se radi o blastuli koja sudjeluje u stvaranju blizanaca. Pitanje je kada jedinka dobiva svoju osobnost, a da se pod tim smatra kompletna jedinka sa svim karakteristikama koje ju razlikuju od drugih ljudi? Sam čin rođenja ne može jedinki podariti ljudsku individualnost i osobnost (Kurjak, 1994.).

Drugi kritični moment u procesu razvoja oplođenoga jajašca jest implantacija blastule. U tom trenutku novo biće započinje život u simbiozi. Visok postotak oplođenih jajašca gubi se u toj fazi. S tim u svezi neki smatraju da se prije implantacije ne može govoriti o vlastitom ljudskom životu. Smatraju da prije stadija primitivne brazde, genetske ljudske embrionalne stanice ne mogu formirati ljudsko biće, one samo imaju takav potencijal.

Posljednji prag je stvaranje cerebralnog korteksa. Njegova se struktura stvara između 15. i 40. dana embrionalnog razvoja. Cerebralni korteks ima odlučujuću ulogu jer se dotad ne može govoriti o čovjeku kao individui, odnosno odgovoran je za svjesnost. Osim toga mozak je čovjekovo sredstvo za preživljavanje, a duhovni je život produkt toga mozga (Marušić, 1987.).

Teško je vjerovati da fetusu sa svojim nerazvijenim i nepovezanim frontalnim režnjevima mogu iskusiti patnju, čak i ako su sposobni da osjete bol. Patnja zahtijeva prepoznavanje boli kao prijetnju, kao negativnost, kao nešto što treba izbjegavati. Patnja zahtijeva više od jednog jednostavnog štetnog osjeta. Upitno je u kojoj gestacijskoj dobi fetusu uopće osjećaju bol? U slučaju da se to utvrdi, tada je upitan i sam akt prekida trudnoće, koji se sada provodi tako da što manje šteti ženinom zdravlju (Engelhardt, 1986.).

Svakako da dodatnu dilemu u svezi s tim pitanjem stvara i pitanje anencefalusa (Taylor i sur., 1990.; Healey, 1993.). Je li anencefalus koji diše i ima srčanu akciju mrtav ili nije te je li anencefalus čovjek kojeg štiti zakon? Oko ovih dilema stvorila su se dva oprečna stajališta. Prema jednom, svi anencefalusi su mrtvi bez obzira na to imaju li pri dolasku na svijet znakove električne aktivnosti produljene moždine, respiracije, rada srca ili pak nemaju. Stoga zastupnici toga stajališta predlažu da se u zakonsku definiciju cerebralne smrti uključi i definicija *brain absent*, tj. "nema mozga", jer su anencefalična djeca ljudska bića bez osobnosti (*non person human*). Takva djeca od časa rođenja bivaju zahvaćena procesom umiranja, te najveći broj njih živi svega nekoliko dana. Njihova smrt je, dakle, sasvim izvjesna i dogodit će se veoma brzo. Protivnici toga stajališta pobijaju navedene tvrdnje i smatraju da anencefalična djeca, iako nemaju nikakvih potencijala za cerebralni razvitak ni samosvijest, nisu bića bez osobnosti. Ne definiramo osobnost sposobnošću osobe da govori, da razumijeva ili da svjesno odgovara na podražaje. Kada bi to bilo tako trajno, komatozni, dementni, psihotični ili teško retardirani pacijenti također bi se mogli smatrati ljudskim bićima bez osobnosti. Anencefalus ima os-

obnost, te kao i svaki drugi čovjek ima pravo na humani tretman, poštudu od suviše patnje te na dostojanstveno umiranje i smrt.

Antropološki pluralizam odražuje se i na etička stajališta. Dok je prema nekim namjerni pobačaj intervencija na razvojni proces embrija, odmah nakon spajanja gameta, za druge u toj se ranoj fazi ne može govoriti o postojanju "čovjeka", odnosno ne može se na jasan način zamisliti kada je u maternici naznačeno ljudsko biće.

Moralni status ranog ljudskog embrija

Govoreći o nečijem moralnom statusu, obično se postavi pitanje koje su naše moralne obveze prema nekome, koja su moralna prava koja netko mora posjedovati? Analogno tome govori se o legalnom statusu odraslih, novorođenčeta ili ljudskog embrija (Veatch, 1989.).

Tri su glavna gledišta moralnog statusa ranog humanog embrija, tj. embrija u prvih 14 dana nakon oplodnje. Prema prvom gledištu embrio ima pravo na svu zaštitu kao biće odmah nakon oplodnje. Prema tome nikakvo znanstveno istraživanje ili bilo kakva druga manipulacija u svezi s transferom oplodjenog jajašca u maternicu nisu etički. Budući embrionalni status bazira se na dvije činjenice. Prvo, da embrionalni genotip nastaje za vrijeme oplodnje i drugo, razvojem ranog embrija nastaje terminski plod, dijete ili odrastao čovjek.

Drugo gledište osporava ranom ljudskom embriju bilo kakav moralni status, te nema moralnih obveza prema ranom ljudskom embriju. To se gledište temelji na činjenici da se samo 30 do 40% embrija razvije do zrelosti u maternici i porodi kao živo dijete. Također se konstatira da biološki individualitet ranog embrija nastaje pri kraju prvih 14 dana razvoja. Znači, jedna nediferencirana jedinica kao što je rani embrio, koji nema organa, nema udova i nema pameti, nema moralnog statusa.

Nasuprot tome je treće stajalište. To gledište prihvaća moralni status ranog embrija na temelju njegova genotipa i njegovih potencijala i te karakteristike razlikuju rani embrio od ljudskih stanica i tkiva. To stajalište priznaje da je na prvom mjestu naša moralna obveza prema ranom embriju te da je važnija od drugih moralnih obveza. Moraju se pronaći nove i bolje metode u liječenju neplodnih bračnih parova s obzirom na broj propalih oplodjenih jajašca pri izvan-tjelesnoj oplodnji.

Zbog okolnosti u kojima je došlo do začeća ili utvrđenih anomalija, fetus može biti shvaćen kao nešto prijeteće, štetno, bezvrijedno ili čak omraženo. Oni koji su najbliži fetusu smatraju da imaju prvenstveno pravo da određuju vrijednost fetusa. To su otac i majka, koji su ga začeli, pogotovo majka jer ga ona nosi. Fetus je njihov i na njega se može gledati kao na specijalan oblik vrlo dragog vlasništva.

Rasprava

Medicinska se etika temelji na moralnim načelima i standardima opće etike, ali i na kumulativnim iskustvima i znanjima medicine kao cjeline. Određeni životni kompromisi ipak ulaze u okvir dinamičnog praktičnog čuvanja i izgradnje medicinske etike današnjice (Kulčar i Hrabak-Žerjanović, 1983.).

Područje humane reprodukcije u primarnom je interesu svakog društva te regulativa unutar toga područja ne može biti ostavljena isključivo u domeni medicine. S obzirom na velike promjene u tome području ljudskoga života (nekovencionalne metode oplodnje, prenatalna dijagnostika i terapija), potrebno je zauzimanje općih stajališta koja će izražavati odnos sveukupne društvene zajednice prema određenim problemima (Gjurić, 1990.).

Danas u medicinskim odlukama etičke naravi sudjeluju i laici (teolozi, pravnici i drugi) jer je tradicionalna medicinska etika, koja se u zapadnoj civilizaciji temelji na Hipokratovoj zakletvi kao na najstarijem liječničkom kodeksu, postala u jednom trenutku nedostatna da rješava nove probleme i pitanja u medicini, koji su se javili razvojem medicinske tehnologije i znanosti općenito (Šegota, 1995.). Prema prijedlogu novoga zakona o prekidu trudnoće u nas, savjetovanju u svezi s prekidom mora pristupiti svaka trudna žena koja ne želi zadržati trudnoću, a savjetovanje osim s liječnikom može obaviti s teologom ili socijalnim radnikom.

Neki autori smatraju da začecem započinje individualni život ne priznajući da se radi o ljudskom biću ili osobi. Drugi smatraju da je fetus već pri začecu ljudsko biće, ali ne i osoba, dok mu treći pridaju potpunu osobnost već činom začeca (Beauchamp i Walters, 1989.).

Bez obzira na različite teorije i shvaćanja o početku ljudskoga života, s etičkog stajališta čovjekov život od početka je vrijedan. Kada bi se uvriježilo stajalište da je jedan trenutak u ranom embrionalnom razvoju presudan, postavlja se pitanje što je to bilo u životu embrija prije toga. Odnosno, jesu li u životu embrija presudna dva ili više trenutaka? S druge strane zna se da je već pri oplodnji začeto sve što će se tijekom intrauterinog života razviti, znači da je čovjek već od početka tijelom i duhom to što jest, a poslije toga slijedi njegov daljni razvoj, i tjelesni i duhovni. Duh i tijelo zajednički čine osobnost s filozofskog stajališta. Iako su tumačenja o trenutku njihova spajanja bila različita tijekom povijesti, početak stvaranja osobnosti sve više se primicao prema trenutku začeca.

U pronalaženju indikacija odnosno opravdanja za pobačaj valja imati na umu činjenicu da pravo na pobačaj zadire u najosnovnije pravo, pravo na život. Postalo je uobičajeno da u tijeku izbornih kampanja u mnogim zemljama političke stranke da bi pridobile određeni broj birača, daju mnoga obećanja u svezi s pobačajem, tj. da će se zauzeti da bude što liberalniji, odnosno, da će se boriti protiv njega. Jasno da nakon što izbori prođu, bez obzira na to koja stranka dođe na vlast, problemi u svezi s prekidom trudnoće i dalje ostaju.

Uništenje jednog ljudskog života u dobi prije rođenja ne proglašava se ubojstvom; je li zato što je u toj fazi čovjek nesposoban braniti se ili što taj čin ne može ugroziti odrasle koji stvaraju pravila o etici?

Pravo na život i opstanak temelj je i preduvjet svih ostalih prava. Ipak zakonom su i fetusu zajamčena neka prava, jer se nad trudnom ženom ne može izvršiti smrtna kazna. Ako je majka osuđena na smrt, nije osuđeno nerođeno dijete. U takvim se slučajevima izvršenje smrtno kazne odgađa, a time se izričito priznaje da je nerođeno dijete osoba, nositelj nepovrediva prava na život.

Iako u predviđanjima u okviru reproduktivne medicine za slijedeće desetljeće Kempers (1994.) navodi probleme koji će zahtijevati daljnja etička i deontološka razmatranja (genetska dijagnostika prije implantacije, nestajanje ginekoloških operativnih zahvata u liječenju neplodnosti, razvoj umjetnih jajovoda, maternice itd.), problemi s etičkog stajališta o ranoj trudnoći i nadalje će postojati.

Promatranje čovjeka u cjelini od njegova začeca do smrti najbolji je način prirodnog gledanja na čovjeka, na život koji se neprekidno nastavlja od davnih predaka na sadašnje i buduće potomstvo. Neprekinuti lanac života neprirodno je fragmentirati i pojedinim njegovim fazama davati različite etičke vrijednosti. Budući da je svaka razvojna faza dio ljudskog života, koji smatramo nečim najdragocjenijim, normalno je da sve faze razvoja imaju jednaku vrijednost.

LITERATURA

- Andolšek-Jeras, L., Pretnar, A. (1991), Fetus u neželjenoj trudnoći. U: Kurjak, A. (ur.), *Fetus kao pacijent* (str. 307-310), Zagreb, Naprijed.
- Beauchamp, T. L., Walters, L. R. (1989.), *Contemporary issues in bioethics* (str. 181-185), Belmont, California, Wadsworth Publishing Company.
- Dooley, D. (1994), Conscientious refusal to assist with abortion. *BMJ* (6955):622-3.
- Engelhardt, H. T. (1986), Abortion, harm to fetuses, and infanticide. U: *The foundations of bioethics* (str. 216-17), New York, Oxford, Oxford University Press.
- Gjurić, G. (1990), Etički problemi u perinatalnoj medicini: Razmišljanja jednog pedijatra. *Liječ. Vjesn.*, 112 (7-8):269-273.
- Healey, J. M. (1983), The anencephalic as organ donor: issues at the beginning and end of life, *Coon-Med*, 57 (3):169.
- Ivan Pavao II. (1995), *Evangelium vitae* (str. 104-105), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Kempers, R. D. (1994), Where are we going? *Fertility and sterility*, 62 (4):686-689.
- Kulčar, Ž., Hrabak-Žerjavić, V. (1983). Etika medicinske statistike. *Lij. vjes.*, 105 (11-12):488-490.
- Kurjak, A. (1994), The gynaecologist and the beginning of human life. *Gynaecol Perinatol*, 3 (1) : 45-49.
- Marušić, M. (1987), Fiziološka podloga života, smrti i bolesti. *Liječ. vjesnik*, 109 (2-3):93-5.
- Spinsanti, S. (1992), *Etica bio-medica* (str.56-64), Milano, Edizione Paoline.

Šegota, I. (1995), Prva Hrvatska deontološka disertacija (Dešković, 1843). *Liječ. vjesn.*, 117 (11-12):294-300.

Taylor, B. J., Chaddock, W. M., Kletzel, M., Rush, J. E., Moore, B. (1990), *J. Ark. Med. Soc.*, 87 (5):184-7.

Veatch, R. M. (1989), *Medical Ethics* (str. 204-205), Boston, Jones and Bartlett Publishers.

EARLY PREGNANCY FROM THE ETHICAL POINT OF VIEW

Aleksandra Frković
Medical Faculty, Rijeka

The legal measures for abortion regulation are directed at: abortion prevention, freedom and restriction to some indications. The law, deontology and conscience make the three-fold barrier put up against intentional abortion. However, when the barrier prescribed by the law declines, the personal attitude against the spread of abortion is given the greatest value. Some consider that individual life starts with conception, but they don't admit that it is a human being or a person. Others admit that the foetus at conception is a human being, but not a person, while some others give it a complete personality already at conception. Due to the circumstances in which conception has occurred or due to established anomalies, the foetus can be understood as something threatening, worthless and even hateful. The closest persons to the foetus consider that they have the exclusive right to define its value, i.e. the father and the mother who have conceived it; especially the mother because she bears it. The foetus is theirs and it can be considered as a special form of property that they would never renounce. From the ethical point of view, human life is valuable from the beginning. It is well known that at the moment of conception everything that will develop during intrauterine life already exists. It means that the human being is from the very beginning what it is in its body and soul, and only further formation of its body and soul is still to follow.

FRÜHE SCHWANGERSCHAFT UNTER ETHISCHEM GESICHTSPUNKT

Aleksandra Frković
Medizinische Fakultät, Rijeka

Die heutigen Rechtsmaßnahmen zur Regelung des Schwangerschaftsabbruchs sind auf die Bekämpfung der Abtreibung, auf Freiheit und Beschränkung auf bestimmte Indikationen ausgerichtet. Gesetz, Deontologie und Gewissensgründe bilden eine dreifache Barriere gegen vorsätzlichen Schwangerschaftsabbruch. Fällt jedoch die Gesetzesbarriere weg, bleibt die persönliche Einstellung als wertvollstes Mittel zum Kampf gegen die weitverbreitete Praxis der Abtreibung. Einige glauben, daß mit der Zeugung zwar das individuelle Leben beginne, ohne jedoch zuzulassen, daß es sich hierbei um ein menschliches Wesen oder eine Person handelt. Andere meinen, daß der Fötus bei der Zeugung bereits ein menschliches Wesen sei, nicht jedoch auch eine Person, während ihm dritte wiederum den vollen Status einer Persönlichkeit ab der Zeugung selbst zugestehen. Wegen der Umstände, unter denen es zur Kindeszeugung gekommen ist, oder wegen nachgewiesener Anomalien kann der Fötus als etwas Drohendes, Schädliches, Wertloses oder gar Verhaßtes erlebt werden. Das Recht darauf zu bestimmen, welchen Stellenwert ein Fötus einnimmt, haben nach geltender Meinung die Eltern, die ihn gezeugt haben; vornehmlich die Mutter, da diese ihn trägt. Der Fötus gehört ihnen und kann als besondere Form eines sehr wertvollen Besitzes betrachtet werden, dem man um nichts in der Welt entsagen wollte. Unter ethischen Gesichtspunkten betrachtet ist menschliches Leben vom Augenblick der Zeugung an wertvoll. Bekanntlich ist bereits bei der Befruchtung der Grund dafür gelegt, was sich im Laufe des intrauterinen Lebens entwickeln wird. Das bedeutet, daß der Mensch von Anfang an eine körperliche und geistige Identität hat, worauf später die weitere körperliche und geistige Entwicklung folgt.